

RAMOVŠEVA MORFOLOGIJA SLOVENSKEGA JEZIKA*

Od slušateljev izdana in od avtorja F. Ramovša pregledana predavanja o slovenskem oblikoslovju niso del Slovenske historične gramatike, ampak le študijski pripomoček študentom. Besedilo Morfologija slovenskega jezika (1952) obravnava do Ramovševega nastopa najbolj obdelani del naše zgodovinske slovnice, zato je manj ramovševsko, poleg tega pa se tudi ni dovolj okoristilo z dotlej že ugotovljenim v številnih razpravah in tudi v sintetičnem delu. Poznavalcu so očitna številna odprta vprašanja te stvarine, možnost za njihovo razrešitev pa je ob celotnostni obravnavi in večji medsebojni sovisnosti pojavov iz vse zadevne literature, pa v obogatitvi z novim gradivom iz narečij ter leposlovnih besedil.

Fran Ramovš's lectures on Slovene morphology, published by his students after he had revised the manuscript, are not part of his historical grammar of Slovene (*Historična gramatika*), but merely a reference book intended for students. *Morfologija slovenskega jezika* (1952) deals with the portion of Slovene historical grammar which had been analyzed better than any other by Ramovš's predecessors; consequently, the *Morfologija* is less Ramovšean than Ramovš's other works. Moreover, it did not benefit enough from earlier studies and exhibits less power of synthetic elaboration. The many questions which the book left open were obvious to an expert, as were the prerequisites for their solutions: a more comprehensive treatment and a better interrelation of the data contained in the relevant literature, plus the adduction of new evidence from dialects and literary works.

Pred nastopom Frana Ramovša je bila od slovenske historične gramatike morfologija, zlasti po zaslugi V. Oblaka, še najbolj obdelana. Oblakov habilitacijski spis Zur Geschichte der nominalen Declination im Slovenischen (v JA XI—XIII) ima vrednost še danes; nekaj pomanjkljivosti je nastalo zlasti zaradi tega, ker mu še ni bil jasen razvoj glasoslovja. Tudi v raznih drugih razpravah je marsikaj dobro razložil, tako da je večino njegovih razlag sprejel tudi Ramovš. S svojim vztrajnim dokazovanjem je osvetlil marsikatero stvar o. S. Škrabec, pa tudi drugi slovenski in tuji jezikoslovci so prispevali k poznavanju naše morfologije.

Ramovš je z izdajo morfologije odlašal, objavljal je le krajše odlomke po raznih revijah. Zdaj sicer imamo tudi njegovo morfologijo; toda ni izdana v seriji knjig Slovenske historične gramatike, ampak kot skripta, predvsem za slušatelje slavistike. Priredili so jo študentje** po Ramovševih predavanjih v l. 1947/48 in 1948/49. Toda kdor je kdaj poslušal Ramovševa predavanja, ve, da ni bilo ravno lahko, točno beležiti njegovih zgoščenih formulacij: izpuščena beseda je že lahko pokvarila smisel in če je zapisovalcu ušel stavek, mu je s tem navadno ušel tudi že kak jezikovni pojav, kajti Ramovševa predavanja so bila prav tako dovršena kot njegovi spisi: ponavljanja in razvlečenosti ni poznal. Zato je tudi razumljivo, da so zapiski slušateljev, po katerih so skripta

* Skripta, prirejena po predavanjih prof. dr. Fr. Ramovša v l. 1947/48, 48/49, DZS založila za Univerzitetno študijsko komisijo, Ljubljana 1952, 170 str.

** Prim. str. 3 Morfologije: »Skripta so pripravili predvsem stud. phil. Breda Pogorelec, Pavel Merku in Mitja Sovre. /.../ Prof. Fran Ramovš.«

prirejena, nepopolni, včasih tudi netočni. Ramovš pa se verjetno ni utegnil poglobiti v prirejeni tekst, poleg tega ga je že med korekturami zatekla smrt. V knjigi je precej takih napak, ki jih pazljiv bralec lahko sproti popravi in bi ob nekoliko večji pažnji prirediteljev lahko izostale. Nekaj takih je navedel S. Kotnik v Tribuni III, št. 4.

Opozoril bi le na nekatere stvari, ki so morda izpuščene (pa važne ali zanimive), pomanjkljive, ali če se mi zdi zanje verjetnejša kaka drugačna razlaga.

Včasih naletimo na nesorazmerja. Tako bi bilo dovolj pri prekm. prehodu *-om > oyp* (v I. sg. a-jevske sklanje, str. 59) povedati, da je to glasoslovni pojav, a opozoriti ne le na ZslPh, ampak tudi na bolj dostopni Konzonantizem, kjer je na str. 120—128 ta pojav obširno razložen. Pri A. sg. a-jevske fleksije so navedeni dialektični refleksi za končniški *o*, medtem ko v Morfologiji ni oblik, ki jih je ta glasoslovni pojav (npr. *ó* v N. sg. a-jevske fl. v govoru Kamno-Ljubušna ali podobni, npr. lokalno in sporadično *-ô* v G. sg. masc.) povzročil, a so analogično prenesene v druge sklone in so s tem tudi že posegle v morfološko strukturo. Dobro bi bilo omeniti tudi tiste morfološke pojave, ki nastopajo v obrobnihih dialektih po tujih vplivih, npr. tersko *-oga*, *-omu* v fleksiji adjektivov (ne pri pronominih) in v I. sg. fem. *-on*, *-un* (poleg običajnega *-o*, *-u < o*) po čakavskem vplivu; podobne primere imamo tudi v Beli krajini: *-om* (Adlešiči) v I. sg. fem., tvorba futura s *čo* (hoteti; privrški govor) itd.

Nekaj pripomb ob posameznih oblikah bom tu zaradi preglednosti navedel v istem vrstnem redu, kot je to obravnavano v Morfologiji.

Pri maskulinizaciji nevtar bi pripomnil, da pri mehki sklanji ni vedno ohranjen končni *-e* (npr. *jaŕce*), ampak da imamo tudi oblike brez njega (*jaŕc*): *-e* je seveda odpadel zaradi morfološkega izenačevanja, ne glasoslovno. Nekateri primeri maskulinizacije, ki jih najdemo v centralni doljenjščini, so zanimivi zlasti zato, ker so navadno masc. samo v sg., v plur. pa so še vedno nevtr. Paralelne primere najdemo ponekod v vzhodni štajersčini, kjer imamo v sg. že feminina, v plur. pa še nevtr. Feminizacija nevtar pa nastopi tudi na zahodu, ne samo na vzhodu (prim. Cronia, SR III, 324).

Pravilo, kdaj je G. na *-u*, je postavil Rešetar, oz. že pred njim Oblak, ki je na koncu razprave Zur Geschichte... (JA XIII, 68) v opombi omenil, da so G. na *-u* le pri cirkumflektiranih samostalnikih, kot je nakazal že Valjavec (Rad XLVII, 27), medtem ko o trdih osnovah govori že v razpravi. Rešetar (JF III, 1—6) je hotel to pravilo bolj utrditi, toda ni upošteval specifično slovenskih dialektičnih pojavov (preskok akcenta v tipu *okô > ôko*, izgubo intonacije, pogostno podaljševanje edinega ali kratkoakcentuiranega končnega zloga na zahodu) in dialektičnega prehajanja primerov iz enega akcentskega tipa v drugega. Če je G. na *-u*, se Rešetar ni vprašal, kakšen je v tistem dialektu N. — najbrž povsod — zato je mislil, da je morda v slovenščini produktiven tudi tip *volž*, *volù*. (Upošteval je le primere, ki jih navajajo Oblak, Valjavec, Breznik, Levec in Pleteršnik, ne pa drugih.) Da končnica *-û* ne more stati pri prvotno mehkih osnovah, pa Rešetar ponavlja za Oblakom, ne da bi to skušal dokazati. Isto je v Morfologiji. Končnica *-û* naj bi nastopala samo pri pravih trdih osnovah. Vendar je ta hipoteza o pravih trdih osnovah nekoliko nasilno skonstruirana, kar vidimo že po tem, da v Morfologiji za mehke osnove ni niti dobrega primera; *nož*, ki je tam za primer, ne spada sem zaradi drugačne akcentuacije. Treba je upoštevati to, da je tolikšno število primerov,

ki spadajo med prave trde cirkumflektrane enozložne osnove, pa nam vendar od njih G. na *-û* ni znan, da zaradi tistih primerov s palatalom (*gnoj, loj, znoj, blišč* itd.), ki so sploh redki in nimajo G. na *-û*, težko postavljamo hipotezo o pravih trdih osnovah. Poleg tega bi moral biti prevzem *-û* po tej hipotezi do otrditve slovenskega konzonantizma že izvršen in v tistih mejah bi moral potem ostati. Ko je konzontantrdel, namreč ni imelo nobenega pomena več, da je bil nekoč mehek: *možû* je sedaj enako upravičeno kot *sinû*, tudi *panjû* je po otrditvi, oz. prehodu *û > in*, enako trdim deblom. Zato *možû, panjû* ne moremo smatrati za izjeme (*dnû* je izjema le zaradi enozložnosti). Toda za prevzem končnice *-û* najbrž niti ni bila potrebna poprejšnja otrditev, kajti vemo, da se v ostalih sklonih vpliv *u*-jevske sklanje ni omejeval samo na trde osnove (vpliva na *jo*-sklanjo, na subst. *dónô* in v pl. tudi na *otôcô*) in tu se je moral izvršiti celo preglas, medtem ko je *u* palatalu lahko sledil.

Če je danes običajen G. *možâ*, to pač ni zaradi nekdanj mehkga *ž*, ampak, mislim, zato, ker se pri živih bitjih uporablja za G. in A. ista oblika, *-û* pa v A. redko prodre, zato se tudi v G. obdrži oblika na *-â*. Iz istega vzroka bodo pač običajne oblike na *-â* (oz. *-a*) tudi skoraj redno pri vseh drugih živih bitjih (*bogâ, črvâ* itd.); le pri *sinû*, ki je prvotna *u*-jevska osnova, je G. na *-û* bolj pogosten. Tudi pri prvotnih *i*-jevskih osnovah je pri živih bitjih (*tatû*) vpliv *u*-jevske fleksije močnejši kot pri *o*-jevskih; verjetno so takoj, ko so se prenehale sklanjati po *i*-jevski fleksiji, prevzele v G. *u*-jevsko končnico, ne *o*-jevske.

Tu bi bilo treba razložiti tudi oblike: z *dûmâ, od dûmâ* (dolenjsko), z *domu* (Levstik, Jurčič), z *domi* (vzhod, Navratil). Oblike bi bile lahko iz z *domu* ali z *domi*, kajti pisava z *domu* ima *-u* pač za *ə* po moderni vok. red., vzh. z *domi* pa lahko izvajamo glasoslovno iz z *domu*. Če je oblika z *domi* prvotna, jo lahko razlagamo, ker prevzem končnice po *i*-jevski fleksiji ni z ničimer utemeljen, le z naslonitvijo na adverbje, ki se končujejo na *-i*. Verjetno pa je izhodiščna oblika z *domu* s staro *u*-jevsko končnico (*domô* je prvotno *u*-jevsko deblom), ki se je tu v adverbialni rabi ohranila tudi v neakcentuirani poziciji, medtem ko se je drugod omejila na končno cirkumflektrani G.

Podaljševanje z *-ov-* se v D. in L. sg. izgublja, omejuje se na du. in pl.

Zavrnitev Oblakovega mnenja, da je *-i* v L. iz *ê* (v L. sg. masc./nevtr. in tudi v D./L. sg. fem.), je premalo utemeljena. Slovenščina je sicer posplošila mehke končnice, toda samo pri razmerju *y : ê*, medtem ko razmerje *o : e* (*-om : -em*) vsaj sprva ostane. Pri *ê : i* pa niti ni razlike v mehkosti končnice (to samo etimološko). Pri razmerju *ê : i* je v slovenskih dial. mešanje; res se *ê* navadno omeji na končniško dolgo akcentuirane primere, vendar je težko določiti, kakšna je končnica v neakcentuirani poziciji in pod kratkim akcentom v centralnih dialektih, ker razvoj neakcentuiranega *ê* še vedno ni jasen. Nič prepričljiv dokaz za ta razvoj ni *ê* v *narobe, vkupe*; kajti če je *ê* tu res iz *ê*, je razvoj v teh adverbih šel lahko tudi različne poti kot drugod (prim. npr. različen razvoj v *sânô : tēlô*).

Vokativ se ponekod v slovenščini (Ribnica) tvori tudi s premikom akcenta proti koncu, ne le s padajočim poudarjanjem.*

Pri N. pl. nevtr. bi bilo treba jasneje razložiti in omejiti končnico *-e*, tako pri pridevniku kot pri samostalniku (tipa *lepe mesta* in *lepe meste*).

* S svinčnikom na robu dodano: *glej še Škrabca*.

Nekateri primeri G. pl. na -u pri Trubarju so razloženi kot tiskovne napake. To je sicer verjetno, čeprav je primerov več, kot bi se dalo sklepati po Morfologiji (45) ali Oblaku (JA XII, 33), toda -u v G. pl. najdemo 2-krat poleg -ov že v Conf. gen., kar v Morfologiji ni omenjeno. Ali bi ga tudi tu razlagali kot pomote? (Da bi bil češki vpliv, se mi ne zdi verjetno.) Morda pa so nekateri teh primerov z -u iz du. Ko se je v G. du. končnica -u pričela umikati pl. končnici -ov, a sta se še uporabljali v G. du. obe končnici v isti funkciji, je bila s tem razmerjem podana možnost, da se je -u lahko uporabil tudi v pl. G. pl. na -i (od i-jevskih osnov) je bolj razširjen, kot je to razvidno iz Morfologije, tako v starih tekstih in v dialektih (glej Oblak, JA XII, 43), v osrednjem belokranjskem dial. so oblike na -i običajne (Ramovš, HG VII, 140), ponekod prodro celo v nevtrum; prim. pri Gutsmanu *deli*, iz Preglja mi je znana oblika *drvi*.

Za razlago mežiške in podjunske končnice -ex (tudi pri a-jevskih osnovah), ki še vedno nista dovolj pojasnjeni, je še premalo gradiva (gl. še spodaj pri a-jevski sklanji).

O končnici -ami (I. pl.) pravi Oblak: »Aus Trub. Bohor. und Hren ist mir solcher instr. unbekannt...« (JA XII, 407). V Morfologiji (49) pa je že za Trub. navedenih nekaj primerov (*teletami*, *delami*, *kraljevstvami*). Če res kje piše Trubar to končnico, mora biti redka, na kar lahko sklepamo že po tem, da tudi v D. pl. -a- še ni prodr. Lepo paralelo h končnici -ami tvori končnica -imi, ki ima enak postanek kot prejšnja, le da je ta nastala pri masc., ona pri nevtr. Primeri s to končnico so redki* (glej JA XII, 410) in morda jih ima Ramovš za tiskovne napake ter jih zato ne omenja. V I. pl. je pri subst. *tla* razširjena še končnica -*émi* (tudi v knjiž. jeziku).

O končnici N./A. du. nevtr. -a je rečeno v Morfologiji, da ni iz masc., ampak da je to že pluralizacija. Na to naj bi kazal zlasti primer *dva ókna* z ozko kvaliteto *o-ja*. Toda v dialektih je pri tem toliko omahovanja, da je težko postaviti kot neko splošno obliko *dva ókna*, zlasti ker približno enako število govorov kaže na akcentuacijo *dva ókna* (nekaj primerov glej pri Tesnièreju, *Duel* 140-1). Težko je sploh ugotoviti, kakšna akcentuacija bi morala biti v N./A. du. O tem so mnenja deljena, a najbrž so bile vse končnice rastoče intonirane (prim. Lehr, *Ze studjów nad akcentem slowiańskim*, 3, 6, 30, 31). Še najbolj gotovo, da je imela rastočo intonacijo, je za masc. konč. v du. -a; toda že zgodaj so se vršile analogične spremembe. Bolj je zapletena akcentuacija v du. pri nevtr. (pa tudi fem.); /ukrajinske/ oblike kažejo na enako akcentuacijo kot v sg., na isto kaže tudi slovenska okamenina *dvě léti*. Za razširjenost dvojinskih oblik izraza *dvě léti* ne moremo upoštevati, ker je že nekaj adverb, a njegova akcentuacija bi kazala na razmerje *eno léto : dve léti : tri lěta*. Tudi še pravilni vzhodnoštaj. primeri (Sle. gorice) kažejo na isto razmerje (*ěno lěto : dvě lěti : tři lěta*; *ěkno : ěkni : ókna*). Če bi bile oblike na -a v du. pluralizacija, bi pričakovali tip *dva města*, imamo pa *dva města* (prim. Ribnica: *dvā mājsta*, ali *rešjāta : rešjēta* anal. < **rešjēta*, *jābuka : jābuka* za *jabolka* itd.; gorenjščina ima prav tako v du. enako akcentuacijo kot v sg. — podatke imam za kamniški kot —, prim. tudi Valjavec, *Rad* 57, 48 sl.). Če bi bila to pluralizacija, bi kdaj pričakovali tudi zvezo z glagolskim pluralom, kot jo imamo večkrat pri *dve ženē*, a veže se z du. (razen v jugzah. govorih, kjer se je glagolska dvojina izgubila); tudi geografsko se razmerje *dve žēni : dve*

* S svinčnikom na robu pripisano: tudi dialektično.

ženē popolnoma ne sklada z *dve okni* : *dva okna* (kot pravi Belić, Dvojina, 72), zlasti ne tip *dve ribi*, s korensko akcentuacijo, ki je bolj razširjen kot oksitonirani tip. Zato je verjetnejše, da je dualni *-a* pri nevtr. iz masc., na kar je mislil že Oblak (JA XII, 414), Tesnière (Duel § 75, 80) in nekdanj menda tudi Ramovš (glej o tem pri Tesnèrju, Duel, 155). Ne razumem tudi, kako bi mogel števnik (*dve*) najprej podleči pluralizaciji; če se pri števniku najprej srečajo oblike z *-a*, potem je to le dokaz, da je *-a* od masc. Nekoliko nerazumljivo in netočno je povedano, da je pluralizacija nastopila tam, kjer imamo maskulinizacijo nevtr. Če bi bilo to res, bi lahko govorili le o maskulinizaciji, ne še o kaki pluralizaciji. V resnici se razširjenost maskulinizacije in končnice *-a* v N./A. du. nevtr. geografsko ne krijeta, čeprav oba pojava v glavnem zajemata centralni pas slovenščine; končnica *-a* je bolj razširjena in ne vem, kako je prišlo v Morf. do povezanosti obojega, najbrž po nepazljivosti prirediteljev. Tudi razširjenost končnice *-a* ni točno označena (glej Tesnière, Atlas linguistique, karta 28), prav tako tudi ni v vseh dialektih izpodrinjen *ê* iz N./A. du. (glej Tesnière, Duel, 141 sl.).

Končnica I. du. *-ma*, ki je v Morfologiji (51) razložena po križanju z I. pl. (*-mī*), bo verjetneje starina. Res nastopa končnica razen pri *u*-jevskih samostalnikih (*sinma*) tudi pri cirkumflektiranih enozložnih *o*-jevskih (Trub. *Lyftma*, Dalm. *rogma*), toda za to skupino vemo, da je že zgodaj prišla pod vpliv prvih. Mnenje, da je to starina, bi potrjevale enakšne oblike pri konzonantskih deblih, pri katerih je tudi prvotna končnica *-ōma* (pri *u*-jevskih *-ōma*), npr.: Hipolitove *kole fsmā*, Bohoričevo *materma*, *ozhetma*, ali v Drsteli *materma*, *hčerma*. Prav tako je lahko starina Trub. *rizhma* (Morf. 66). Na ohranitev konč. *-ma* je lahko vplivala plur. končnica *-mī*, ni pa treba, da bi bila po njej na novo narejena.

Pri moški *i*-jevski fleksiji bi bilo dobro povedati, da je *ogn6* prešel že v psl. v mehko *o*-jevsko fleksijo zaradi palatalizacije skupine *gn*. Pri *potem* (I. sg. *pót6*) bi bilo treba povedati, da je končnica *-em* že zelo zgodaj prevzeta iz mehke *o*-jevske sklanje (tako tudi v shr. in že v stesl. zlasti v Savini knjigi in v drugem delu Supraselskega zbornika), ne pa regularno razvita iz **pót6m6*, kakor bi se dalo sklepati po formulaciji v Morfologiji.

V Morfologiji (55) beremo: »V govorih, kjer je mešanje med mask. in nevtr. zaradi maskulinizacije nevtr., imamo v pl. /pri subst. *pót6*/ tudi nevtr. oblike: *imam velika pota* (Ljubljana — primerjaj obliko *rokava*).« Toda ni tako. Taka razlaga bi bila mogoča, če bi imeli te oblike le tam, kje imamo maskulinizacijo nevtr. so pa bolj razširjene. Če je v dialektu kakih pet nevtr. oblik, ki izhajajo iz masc. ali fem., še ne moremo govoriti o mešanju nevtr. in masc., zato bo treba obliko *pota* postaviti v isto vrsto s *prsa* ipd., pa tudi v obliki *rokava*, ki je prav tako precej razširjena, mislim, da ni navadno mešanje, ampak da je iz du. (prim. tudi rus. *rukavá* »rokavi« N. pl. s prvotno rastoče intoniranim dualnim *-a*, glej Nahtigal, Akzentbewegung, 146 sl.). Ker so se v slovenščini ohranile dualne oblike le v vezanem du. (v zvezi s števnikom), namesto prostega du. pa imamo pl., zato je tudi za prosti du. *rokava* nastopil pl. *rokavi*, ali pa se je du. *rokava* začel smatrati za pl. nevtr. (vplivala so tudi pluralia tantum, ki so običajno nevtr. — glej še spodaj pri *prsi*) ter se začel sklanjati po tipu *mesta*, po katerem je spremenil tudi intonacijo (prim. pl. *vina*). Ker je sg. navadno ostal masc. (*rokav*), se tvorijo v istem dial. lahko tudi maskulinske pl. oblike, pa tudi obratno prodre nevtr. oblika v sg.

Pri *a*-jevski fleksiji je pri G. sg. v Morfologiji (str. 56) rečeno, da je tip *vodé* verjetno pod vplivom pronomina, a pri pronominih *toje*, *jeje* (str. 88, 91) obratno, da so pronomini *té*, *nje* nastali po tipu *žené* (*vodé*) in ne po kontrakciji. Iz dokazovanja pri pron. je razvidno, da mora biti G. sg. fem. na *-é* smatran za plod neke psl. metatonije (ne po kontrakciji). To bi bilo sicer tudi mogoče, toda vzrok, ki je za to v Morf. naveden, češ da možnost kontrakcije *toje* > *té* ni izkazana, da bi v dolnejšini morali imeti **teĭ*, tega pa nimamo, ta vzrok ni resničen. V *é* se kontrahira *oje* (*vojevoda*, *dobroje*), isti rezultat bi morda dalo *oje*, če bi se nazalnost izgubila še pred kontrakcijo; toda *oje* se kontrahira pred raznazalizacijo — na to bi vsaj nekoliko kazali tudi Briž. spom., kjer so že nekatere kontrahirane oblike (*oje* > *e*), a še nosniki; posredno bi kazal na to tudi I. sg. *-oje* > *-e* — zato rezultat te kontrakcije ne more biti *é*, ampak samo *e*. Isto kažejo tudi podobni primeri, npr.: *zajec6* > *zec* (vsi govori, ki izkazujejo kontrakcijo, kažejo na *e*). Lep dokaz za *oje* > *e* je N. pl. *gospé* < *gospodię* (oksitoneza), ki izkazuje novi akut ter zaradi rastoče intonacije ne more biti analogično po *žené* (N. pl.). Tudi *gospé* v G. sg. nima *-é* po *žené*, ker zakaj bi analogija po tipu *žena* nastopila v vsej sklanjatvi le v tem sklonu.

Torej vidimo, da glasoslovno in akcentsko ni za kontrakcijo *toje* > **té* nobenih ovir. Niti ni treba *té* imeti za analogijo po *nje* < *jeje* (glede akcentuacije prim. rus. *eĭ*), kot je mislil Torbiörnsson (Zwei sla. Kasusformen, ZslPh I, 74). Njegova razlaga, v bistvu pravzaprav Ivšičeva (glej spodaj), je pomanjkljiva, ker ni upošteval, da se je kontrakcija izvršila pred denalizacijo. Proti njegovi razlagi bi bil Ramovšev ugovor upravičen. Prvi je menda opozoril na možnost vpliva pronominalne fleksije na jsla. G. sg. *a*-jevske fleksije Valjavec (v Radu 132 /1897/, 209); on je še mislil, da je narejen po pronominih G **zem-leje* in nato skrčen v *zeml'ę*; Ivšić (Rad 187, 197) pa je mislil, ker ni nastopila pri korensko akcentuiranih primerih metatonija, na poznejši vpliv pronominov (kronološko vzeto po kontrakciji). Za njim so prevzeli to razlago še drugi (prim. Lehr-Splawiński, O praslaviańskiej metatonji, 19, 47). Da na *a*-jevsko fleksijo lahko vplivajo pron. (v našem primeru sta pač vplivala oba: *té* in *nje*), ne kažejo le I. forme (psla. *riboję*) ali mlajše poljsko *ziemie*, *wolej* itd., ampak tudi prekm. sporadični L. *zemlej*, *prošnej* (po *njej*). Omenil bi tudi to, da imajo v litovščini adjektivi pronominalne končnice (v sklonih, kjer bi se od pron. razlikovali), v letščini pa poleg adjektivov tudi substantivi. Lingvistično je torej vpliv pron. na subst. možen in v našem primeru zelo verjeten.

Nekoliko problematičen je tudi I. sg. *a*-jevske fleksije, vendar je precej splošno sprejeto mnenje, da je končnica prevzeta od pronominov. Naše I. oblike kot *rōkj*, *rākj* (v Bočni, mežiškem dial. in v sevzah. krajih osred. štajer. dialekta) so še premalo raziskane, da bi bilo mogoče dokončno reči, ali so nastale po redukciji iz *-oĭ* (v nepoudarjeni poziciji) ali pa so po mešanju sklonov iz L. Tesnière (Sur le système casuel du slovène, MVen /1925/, 355-8) je mnenja, da so iz L. (enako tudi Tominšek, Narečje v Bočni, 18), Ramovš pa nasprotno, da so po asimilaciji (tako v Morf., 58, JF VII, 302 in drugod). Iz materiala, ki je znan do zdaj, je možno sklepati eno ali drugo. Ker ta narečja niso ohranila intonacije, ne vemo, ali je to lokalna ali metatonirana instrumentalna oblika. (Vokalna kvaliteta je seveda pri prvotno oksitoniranih primerih v današnjem korensko naglašenem I. iz ostalih sklonov.) Če se

v Bočni (Tominšek, l. c., 14, 23–26) tudi pri *o*-jevski sklanji ter pri zaimkih in pridevniki uporablja v I. poleg instrumentalnih tudi lokalne oblike, je to lahko nastalo šele pod vplivom *a*-jevske sklanje, imamo pa ponekod tudi v pl. zamenjavanje I. z L. (ni treba, da splošno, lahko le v določenih kategorijah), in sicer ne le v koroških (Tesnière, l. c., Ramovš, JF VII, 302), ampak tudi v nekaterih štajerskih govorih (Dramlje: z *vrâtiž*, z *vîliž*); ker te oblike niso vezane na ozemlje z enakim L. in I. sg. fem. (Dramlje z *nûgôj* : z *vrâtiž*), ni vzrok tega pojava glasosloven, zato je tudi I. sg. *a*-jevske sklanje na -*î* (*rîbî*, *rôkî*) lahko iz L. in ne le po asimilaciji.

Pri N. pl. ni posebnih sprememb. Posplošena je mehka končnica (seveda le v slovenščini, ne tudi v slovanščini, kot je rečeno v Morf. 60), a zanimivo bi bilo omeniti še redke primere analogije po *i*-jevski (*solzí*, *rokí* v Vrazovi zbirki ljudskih pesmi, glej JA XII, 437 — prim. tudi A. pl. na -*i* po *i*-jevski sklanji: *souzí*, Štrekelj, Morphologie, 51), ali po nevtralní *o*-jevski sklanji (poleg N. pl. *njiva*, sg. *njiva*, še nekaj primerov za poljske pridelke pri Sv. Juriju ob Ščavnici, glej Ilešič, JA XXI, 206 sl.; to ni nevtralizacija, kot pravi S. v LZ 1899, 703, ker se veže s femininsko obliko pridevnika).

V G. pl. imamo, poleg v Morf. naštetih končnic, še končnico -*av* (okrog Loškega potoka -*âv*, okrog Ribnice pa s spremenjeno — po metaton. tipu *lip* — intonacijo -*âv*) z -*v* po masc. Končnica je zanimiva; ker je moral biti -*v* prevzet pred asimilacijo -*ov* > -*u*, kaže, da je bil G. pl. na -*â* v teh govorih znan vsaj že v XVI. stol.

V D. pl. je pri Trubarju uporaba končnice -*om* v razmerju proti -*am* tako pogostna, da je ne moremo razlagati kot pomote (glej primere pri Oblaku, JA XII 442, toda vseh ni zabeležil; prim. za Trub. K 1551 poleg naštetih še *oblubom* 48 (2 ×), 234, *befedom* 105, *pryzhom* 104, *Vdunom* /pomota za *Vduuom*/ 142, *shenom* 188, *mafhom* 237). Nastati je morala fonetično po labiovelarizaciji (ne po masc.; prim. tudi nekatere drugačne primere pri Trub.: *nom*, *vom*, *drugom* K 99, *opominom* za *opominjam* KA IV a itd.). Morda je izgovarjal â, ki ga je pisal zdaj z *o*, zdaj z *a*. Tudi v današnjih dialektih imamo primere labiovelarizacije (goričansko: *krâvom*, *nûogom*). Prav tako ne moremo razlagati kot pomote številne primere končnic -*om*, -*omi*, -*ox* (tudi pri *o*-jevski deklinaciji) pri Janezu Svetokriškem (glej Morf., 49); ker bi fonetično težko nastale (-*o*, -*omi*), jih je treba imeti za umetne tvorbe (glej Tomšič, ČJKZ VIII, 8).

Pri L. pl. končnica -*ex* ni posebej razložena; misliti bi se dalo, da velja ista razlaga kot za D. pl., kjer je rečeno, da se pri oksitonih pod vplivom N./A. pl. pojavlja končnica -*ém*. Morda sta končnici -*em* in -*ex* v nekaterih štajerskih in koroških govorih res nastali po vplivu N./A. pl. Prav tako so lahko po vplivu N./A. pl. kobariški primeri, ki pa so lahko tudi fonetično razviti v D. (tudi pri masc. je -*en* po asimilaciji iz -*om*; prim. Ramovš, HG VII, 79). Ni pa mogoče po vplivu N./A. pl. razlagati oksitonirane končnice L. pl. -*éx*, ki je precej pogostna — ta končnica, mislim, da je iz *i*-jevske sklanje (slovenske *i*-jevske), kajti gorenjsko *rokéx*, *ročéx*, z rastočo intonacijo ne more biti po N./A. pl., ki je cirkumflektiran. Tudi individualni dolenski primeri (ribniško indiv.; v *souzájx*, v *tožbájx*) kažejo na ê. Končnica -*éx* se je pač občutila kot značilnost oksitonov in se začela posploševati (*stoléx*, *tléx*, *ljudéx*, *kostéx* in nato še *souzéx* itd.). Mislim, da prehod *i*-jevske končnice v *a*-jevsko sklanjo ni neverjeten, saj imamo tudi obratne primere.

V Morfologiji pogrešamo razlago sklanjatve subst. *gospá*.

Pri ženski *i*-jevski fleksiji zlasti v sg.* ni posebnih sprememb. K I. sg. bi pripomnil, da ni oblika *mislijo* (ta tip srečamo že v Trub. Postili, glej Škrabec, JS I, 255) samo knjižna tvorba po drugih sklonih (nam. z *misaljo***), ampak se take oblike (*mislijo*, oz. *misľajo*) pojavljajo tudi v dialektih (prim. Štrekelj, Morphologie, 69; Škrabec, JS I, 254). Pri D. in L. pl. *i*-jevske sklanje (prav tako še v Morf. na str. 47, 75, 77) bi bili morali prireditelji upoštevati novejšo Ramovšovo razlago teh končnic (v SR II, 177—185).

Pri obliki *prsa*, ki jo zasledujemo v slovenski knjigi od Hipolita dalje ter se uporablja poleg knjižno pravilne oblike *prsi* prav do danes (prim. v Župančičevem prevodu Prešerna 35) in ki kot *mesta* > *meste* lahko preide v *prse*, naj bi bil vzrok za nevtralizacijo v mod. vok. redukciji (G. *prsi* naj bi prešel v *prs* in se izenačil z G. pl. *mest*). Taka razlaga bi bila možna, če bi imeli nevtralizacijo le v tistih dialektih, ki so mod. vok. red. razvili do take mere, da končni *-i* popolnoma reducirajo, in sicer šele po tej totalni redukciji. Imamo pa danes v dolenjščini (Ribnica) *prsa*, G. *prs* : G. pl. *nita* — s še ohranjenim polglasnikom v G. pl. *i*-jevske sklanje, ali v Beli krajini (Metlika) *prsa*, *prs*, a v G. pl. *i*-jevske sklanje je *-i* še ohranjen. Podobno tudi še ponekod drugod. Na Krasu (Štrekelj, Morphologie, 52) je pri tem subst. od *i*-jevske sklanje ohranjen celo samo G. *prsi* (poleg *prs*). Nevtralizacije torej na ta način kot v Morf. ne moremo razlagati. Prehod se je najlaže izvršil v L., ki je bil od cas. obl. najpogostejše rabljen (v *prsih*, na *prsih*, ob *prsih*, pri *prsih* itd.) in enak z L. pl. nevtr. *o*-jevskih subst. (*prsih*, *niti*, *mestih* ali lahko tudi *prsa*, *nita*, *mestah*). Mislim pa, da so bili glavni vzroki drugi (tudi v shr. in češč. imajo obliko *prsa*, a stične oblike so v drugih sklonih, prim. Trávníček, Hist. mluv., 328); zlasti vpliv subst. kot *nedra*, *pljuča*, *jetra*, *usta*, *senca* itd., pa tudi sploh nekaj občutek, da so pluralia tantum nevtralna. Tudi za *gráblaz*, *vílaž* se včasih uporabljajo oblike po nevtralni *o*-jevski sklanji: *grábliz*, *grábliz*, *víliz*, oz. povsod z *a* < *i* (predvsem v L.; stični obliki sta v G. in po prehodu *oratom* > *oratom* v D.). Zlasti iz *i*-jevske fleksije se pluralia tantum umikajo.

Podobni vzroki so morali delovati pri že omenjeni obliki *pota* (plur.) in redkejši *kota* (A. J. Murko, Stritar); prav tako tudi pri subst. *jasli*, ki flektira kar po treh sklanjativah (*i*-jevski, *a*-jevski, *o*-jevski) in še pri nekaterih drugih primerih.

Subst. *miš* je sicer v slovenščini v glavnem ostal *i*-jevsko ime (zanimiva pa je akcentska razlika v cas. obl. z ostalimi ortotoniranimi osnovami na *-i*-), vendar poznajo obrobni dial., ki mejijo na hrv. (glej Plet.; Glonar, Naš jezik, 33) obliko *miš*, *miša*; celo v zah. dolenjščini se včasih sliši taka sklanja (zlasti v G. pl. *mišu*) — zato ni treba, da bi Dalmatinove oblike nosil njegov prednik z juga.

Pri *ü*-jevski sklanji je rečeno, da se je *a*-jevska sklanja laže uveljavila, ker so se zaradi fonet. procesov nekateri psla. glasovi zlili v en fonem, npr. *ę* in *e* (*duše* : *crókšve*); toda to ni povsod: podjunščina kaže na prevzem *ę*, kot je omenjeno pri *r*-sklanji, pa tudi takoj spodaj pri G. je rečeno, da je končnica *e* < *ę* po *a*-jevski sklanji — torej s tem vzrokom ne moremo računati. K razporeditvi oblik *cerkev* : *cerkva* bi pripomnil, da razvrstitev v Morf. (ki se s Te-

* Z roko dodano na robu: »Razlaga akc. v D. sg. je problematična.«

** Z roko na robu dodano: »dial. bi to bilo *misujo* ali *misjo*«.

snierjevo, Atlas ling., karta 24, popolnoma ne krije) ne velja absolutno, ampak da so običajno v istem dialektu poleg enih tudi redkejša druge oblike, zlasti pri nekaterih samostalniki. V G. pl. je odveč razpravljanje, ali kaže brezkončniška oblika staro stanje ali analogično po *a*-jevski, pač pa bi omenil, da nastopata v tem sklonu tudi končnici *-a* in *-i* (ne le pri subst. *buqi*).

Pri sklanjatvi subst. *kri* je tudi nekaj netočnosti (npr. da *kri* kot *s*-deblo pomeni temperament — v SJ IV, 28, je pravilno omenjeno, da ima ta pomen le v Davči), zato je najbolje uporabljati kar Ramovševa razpravo iz SJ IV, 26–28. Fleksija *kri*, *kriji* je navedena za sevzah. dialekte. Toda iz ribniškega govora mi je znan G. *krí*, ki je dokaj pogosten, celo pogostejši od G. *krvi*, a v ostalih sklonih (D., L., I.) je v osnovi *kro-* (po Ramovšu iz *krip-*). Mislim, da je oblika *kri* razložljiva samo iz *kriji* po kontrakciji (ob času mod. vok. red. *kriji* > **krāji* > **krū* > *krí*); da bi bila to naslonitev na G. pl. *i*-jevske sklanje, se mi zdi malo verjetno (ker se v vseh zvezah in v vseh sklonih uporablja kot sg. in tudi zaradi enozložnosti bi bila to v G. pl. *i*-jevske osamljena oblika — samo še *dní* je enozložna). V Ložu pa je vsaj starejša generacija govorila še nekontrahirano *kriji* poleg reduciranega *krvi* (tudi tu je ta osnova samo v G.). Iz tega vidimo, da ni le Trubarjev govor poznal nekoč oblike z osnovo *kri-*, ampak da so v dolnejšini živele obojne oblike: *krivi* (ali *krvi*) in *kriji*; do danes je že skoraj splošno zmagala prva, Trubarju je bila bolj znana ali vseč druga.

K opisu konzonantske sklanje bi bilo potrebno še precej dopolnitev. Niti omenjene niso oblike kot *pleme* (= *plamen* Ravnikar, Zg. I, 104, 295 — o korenem *-e-* glej Ramovš, JA XXXVII, 324), *bedro bedresa* (glej pri Plet.; dalje VI. Levstik), *gorjesa* (Kersnik ZD V, 29) itd. Potem bi omenil še nekatere primere, ki jih je Ramovš v SJ IV sicer obravnaval, a jih v Morf. tudi ni, npr. med primeri, ki so prišli v *et*-sklanjo, ni omenjeno *bruno* (koroško), prav tako ni omenjeno *jajce -eta* (Ješenak, Slomšek) in *prseta*. Tudi v SJ IV, 28, oblika *prseta* ni razložena. Direktni prehod *prsi* v *prseta* ni mogoč. Oblika ni prav pogostna in v govorih, ki imajo obliko *prsi*, se menda nikjer ne nahaja. Ker pa tudi neutr. *prsa* v fleksiji nima stičnih točk z *et*-sklanjo, je najbrž *prseta* nastalo k *prsa* po razmerju *pleča* (N. pl.) : *plečeta* (G. sg. in N. pl.) ipd. V govorih s prehodom *prsa* > *prse* pa je prehod v *et*-sklanjo lahko razložljiv.

Pri sklanjatvi subst. *dan* bi bilo zanimivo omeniti rožanski D. *dnū* (o *svetò-ma dnū*, HG VII, 16); tudi belokranjska sklanjatev *dan*, *dana* ni omenjena. Pri I. sg. *dnēm*, ki izkazuje kot *pqtem6* zgoden vpliv *jo*-debel, je v Morf. (73) nerodna formulacija, iz katere bi se dalo sklepati, da je oblika *dnem* znana le Trubarju, pozneje pa ne več; vendar je še danes živa. Prav tako se v A. sg. *et*-sklanje ni obdržala samo stara oblika, ampak jo je pri živih bitjih, čeprav ne redno, pa vendar pogosto, nadomestil G.

Ramovševa razlaga subst. *oče* poznamo že iz RDHV I, 392–400. Čeprav je tam zbranega mnogo gradiva, vendar še vedno ne moremo z gotovostjo reči, kako se je ta subst. razvijal, kajti v glavnem so se spremembe vršile že v predliterarni dobi. Šibka stran /Ramovševa/ razlage je zahodnoslovenski *ć*, ki naj bi nastal po križanju *oca* in *oče*, s tem da bi se glasova drug drugemu približala (glej RDHV I, 397). Tako križanje mi ni od nikjer drugod poznano; tudi ni kakih drugih takih primerov s *ć*, da bi bila možna naslonitev nanje. Upoštevati pa moramo tudi, da je v otroškem govoru res marsikaj mogoče. Tudi morebitna tvorba **ot-ja* (Štrekelj, Morph., 10) se mi ne zdi tako nemo-

goča kot Ramovšu (l. c., 396). Sufiks *-ja*, ki sicer tvori feminina, bi bil v govoru otroka, ki ima največ opravka z materjo, lahko uporabljen tudi za očeta. Prav tako je še vedno nejasen prehod v *et*-sklanjo, predvsem zaradi govorov, ki imajo *et*-sklanjo samo v pl., kot tolminščina (Ramovš, HG VII, 86), prleščina (Ramovš, HG VII, 180), enako tudi v Bočni (Tominešek, l. c., 23); če ni morda kje to že knjižni vpliv. Ker je beseda *oče* najpogostejše rabljena v otroškem govoru, moramo, kot sem omenil, pri njej pač računati z neobičajnimi spremembami, ki jih v drugih primerih ne bi pričakovali. Zato toliko bolj presenečajo govori z *et*-sklanjo samo v pl. (kjer je bila po Ramovšu že itak vedno masc. sklanja), ki bi kazali na to, da je *et*-sklanja prodrla najprej v pl., kajti pluralnih oblik (pri tem subst.) otroci navadno ne uporabljajo in tudi primeri *et*-sklanje v pl., ki bi bili masc., so redki (hipokoristika se običajno uporablja le v sg.).

Pri *r*-deblih bi pripomnil, da so relikti tudi v du.: *materma* (Bohorič, 55); *materma*, *hčerma* (v Drsteli, JA XII, 450); ponekod so tudi *i*-jevske končnice: *materima* (Bohorič, 55); *materima*, *hčerima* (Murko, Theoretisch-practische Gram., 1834, 27); v pl. *materih* (Bohorič navaja pri G.); *materih*, *hčeri* (Murko, l. c.) itd. Zlasti subst. *hči* je pogosto pod močnim vplivom *i*-jevske sklanje: G. sg. *hčeri*, A. pl. *hčeri* (Oblak, JA XIII, 65, navaja za vzhod, a oboje mi je znano tudi iz centralnoslovenskih tiskov).

Ko so našteje pri pers. pron. središčanske oblike *mēnom*, *tōbom*, *sōbom*, ki naj bi izkazovale v vokalizmu vpliv kajkavščine, bi bilo dobro povedati, da imamo primere z *o*-jevskim vokalizmom v korenu tudi v mežiščini (*tūāba*, *sūāba* < *toḃo*, *sobḃo*). Du. oblike pri pers. pron. so res najbrž zgodaj izumrle (prim. Belić, Dvojina, 80), a Briž. spom. tega z ničimer ne dokazujejo, ker v njih sploh ni primerov, kjer bi osebni zaimek v du. lahko stal. Dualna oblika *madva* je omenjena, a obliki *ma*, *va*, ki jih srečujemo pri slovničarjih in kar je Metelko (Lehrgebäude, 199) obsodil kot Pohlino spako, nista obravnavani. Tesnière (Duel, § 137, 139) meni, da je du. *ma*, *va* eksistiral, vendar njegovi dokazi niso prepričljivi. Eksistenco *ma*, *va* je hotel dokazati le zaradi svoje teorije o sledečem kronološkem razvoju dvojine: 1) *ma*, 2) *madva*, 3) *midva*, 4) *mi*, ki pa je napačna (prim. Belić, Dvojina, 77 sl.). Najbrž je imel prav Metelko, kajti ob času, ko so sporočene take oblike, se je v du. že uporabljala konstrukcija s števnikom *dva* (*midva*) in ne več *mi*, ob katerem bi kvečjemu lahko nastal *ma*. V du. so tako v N. kot v ostalih sklonih — zlasti še na vzhodu — še različne kombinacije s števnikom (npr. Škomer: *midvadva*) in različne redukcije ter asimilacije, a tu naštevati bi jih bilo nepotrebno, ker ne povedo nič bistvenega.

K zaimku *ta* (N. sg. fem.) bi omenil, poleg že obravnavane kontrakcije v G. (glej zgoraj pri *a*-jevski sklanji), da v I. sg. ni treba iskati nobene analogije po *z rībo*. I. *to* je popolnoma regularno razvit iz **toḃo* > *tō* > *tó* s spremenjeno intonacijo v demonstrativu *tō* (poleg *tó*), kot tudi v G. *tē* (poleg *tē*) ali *tēga*. Ponekod (gorenjsko, goriško, deloma dolensko; glej Tesnière, Atlas lingv., karta 54) se v N./A. du. uporablja za masc. oblika *tedva*. V Morf. to ni omenjeno, Tesnière (Duel, § 176) izvaja iz fem., Belić (Dvojina, 73) iz nevtra. Iz nevtra ne bo, pa tudi iz fem. to ni navaden prevzem v masc., kajti uporabljala se v zvezi s števnikom, in prvotno je verjetno bilo razmerje *tadva* (oz. kolikor so prodirale pl. oblike v N. *tidva* v A. *tēdva*) : *tēdvē* (iz pl. za *tēdvē* oz. *tidvē*). Jezik je to poenostavil, za osnovo je sprejel *tēdv-* (iz fem., morda

še ob podpori A. masc. *tędva*) in spol označeval le v končniškem delu. Podooben primer, le da nastopa bolj individualno, je pri osebнем zaimku za N. masc. du. *medva* namesto *midva*.

Razne kontrahirane oblike zaimkov *ta* in *isti* (*tisti*, *tujsta* tolminsko, *tista* za masc. v Beli krajini) niso omenjene.

Oblike *komô* (za D., L., I.) v Rovtahn, deloma Poljanski dolini in Škofji Loki (glej Morf., 89) ni treba razlagati po vplivu N. *kdô*, saj v teh dialektih preide *û > ô* (*psô < psû*), ki se v D. in L. posploši tudi v neakcentuirani poziciji in včasih tudi v dolgo akcentuirani (*bogô* — da teh primerov ni mnogo, nas ne sme motiti, saj sploh primerov z dolgim akcentom na končnici v D. skoraj ni več). Zlasti pri pronominih so te posplošitve še bolj pogostne in *o* je prav lahko vnesen v D. sg. *komú*, ki ima po vprašalni metatoniji dolg rastoč akcent. (Zlasti ker je ob njem navadno dubleta s korensko akcentuacijo.) Da pa lahko pride ta D. oblika tudi v L. in I., vidimo tudi pri drugih zaimkih, kjer so za L. zelo običajne D. oblike: *pri njemu* (oz. *njém* z reduciranim -u, kot kaže akcent), *pri temu*, *pri komu* itd. Tudi v I. se uporabljajo D. ali L. oblike. Znana, čeprav bolj redka, je oblika *s komú*, oblika *kom* se rabi za L. in I.; prim. tudi tu pa tam na Gorenjskem z *nemô*, ali pa tudi v pl. *nām* — horjulsko je to D., I.; gorenjsko D., L.; o štajerskem in koroškem mešanju sklonov glej zgoraj pri I. sg. *a*-jevske sklanje.

Pri razlagi G. du. osebnega zaimka za 3. os. bi bilo treba povedati, da je *-i-* v prvem zlogu (*njiu*) po ostalih kazusih du. in pl.

Pri zaimkih *njihov* in *njihen* (Morf., 94) je rečeno, da sta se porazdelila po dialektih; toda na zah. Dolenjskem je v rabi le genitivna oblika *njih*, prav tako v Bočni (Tominšek, l. c., 24), isto v Ben. Sle. (Klodič, § 62). Iz Morfologije bi se dalo sklepati, da se posesivni genitivi po XVII. stol. več ne uporabljajo. Pos. G. niso živi le v dial., tudi pri novejših pisateljih jih še pogosto srečamo (Vošnjak npr. ne uporablja niti zaimka *njegov*).

K sestavljeni sklanjatvi ni mnogo pripomniti. Sedaj je jasno, da je kontrakcija možna in glavni Oblakov argument, češ da češč. ne izkazuje *ê*, zavračajo z mnenjem, da je bil ob kontrakciji češki *ê* že zožen (prim. Ramovš, Slavia II, 118—9, RSAZU II /1944/, 117). Mislim pa, da to niti ni potrebno, ampak da *oje* v češč. že zato ni sovpadel z *ê* (za psla. *ê* sprejemam z Ramovšem, RSAZU II, 111—124, fonet. vrednost 'ä'), ker se je pri češč. *ê* okrepil sprednji palatalni element, ki ga kontrahirani *oje* najbrž ni vseboval, medtem ko je sle. šla v smeri depalatalizacije, zato je pri nas kontrahirani *oje* z njim lahko sovpadel.

Ko je že govora (Morf., 79, 101), da je formalna razlika med dol. in nedol. obliko pridevnika le v N. sg. masc. in akcentu, bi bilo dobro omeniti, da je v panonskih dialektih to formalno razmerje izraženo samo s členkom *te*, *ti*, sicer pa se v nekaterih primerih uporablja določna, a v drugih nedoločna oblika (*/en/ mālī, ti drôben*). V kraškem in notranjskem dialektu pa je z izgubo intonacije odpravljena tudi razlika v vokalni kvaliteti *e*-jevskih in *o*-jevskih glasov med dol. in nedol. obliko, a *-i* v N. sg. masc. je v dol. obliki ohranjen (nedol. *zêlen -êna* : dol. *ta zelēni -a*). Omeniti bi bilo še treba, da se je v prekmurščini *-iva* (od *mūva, miva < midva*) občutilo kot končnica N./A. du. zaimkov in po teh tudi pri adjektivih.

Slabo so zapisana izvajanja pri podvojenem komparativu (Morf., 107). Zapisano je, kot da *drājša* in *uoxčōjša* spadata še tja, v resnici pa nimata

z njimi nobene zveze; pri njih gre le za novejšo tvorbo in sekundarno palatalizacijo. Omenil bi še to, da *drajši* ni samo rožansko in da poleg *lahkejši* srečamo tudi še *lajši* (zabeleženo imam iz Erjavca). Oblika je težko razložljiva, ker je pri novejših sle. tvorbah suf. *-žkž* ostajal. Morda je oblika *lajši -a -e* analogično tvorjena h *krajši -a -e* po razmerju *lažka : kražka < kratka* (oz. še po drugih primerih, ki imajo *dk, tk*; o prehodu *dk, tk > žk* glej Ramovš, HG II, 218). Pa tudi *krajši* dela pri razlagi težave, kajti **kračši* po asimilaciji $> *kraši$ in s prehodnim *i > krajši* (Morf., 107) je le za silo razloženo. Asimilacija *čš > š* je kljub temu, da bi jo podpirali drugi komparativi na *-ši* (toda na *-aši* se ne končuje noben komparativ), zelo dvomljiva. Kar se prehodnega *i* tiče, bi omenil, da se sicer najde skoraj v vsakem govoru nekaj primerov zanj, a da primeri niso vedno isti (tu imamo *gozd* poleg *oistar*, tam lahko *gojzd* poleg *ostar* — glej Ramovš, HG II, 170), a v našem primeru je generalizirano *krajši*. Zaradi vsega tega se mi zdi verjetneje, da se je adj. *kratāk* (to je edini primer na *-žkž*, ki danes pri stopnjevanju izgublja suf. *-žkž*) naslonil na primere, ki imajo v korenu *-d-*: *sladāk, gladāk*, saj se razen N. sg. masc. nedol. obl. v vseh drugih oblikah z njimi enako končuje: *kratka -o, kratki -ega* itd. kot *slatka < sladka* itd., ter po njih uravnal komparativ: *krajši* kot *slajši, glajši* (oz. dial. *kraji* kot *slaji, glaji*).

K superlativu bi pripomnil, da ne stoji člen *ta* povsod med *nar* in komparativom, in to ne le v sedanjih govorih, ampak tudi že v starejših tekstih (samo nekaj primerov: *Ta nar uishi*, Skalar, 238 a, *ta naruishishi*, Skalar, 266 a; *ta nēr vezhi*, Basar, 42, *ta ner ftrafhnihi*, Basar, 57; *ta ner fhkodlivishi*, *ta ner navarnishi*, Rogerij, II, 461; *ta nar majnshi*, Japelj, NT 5, 16 itd.).

Pri razliki *tisoč : tisōč* (Morf., 113) menda ni enakšen razvoj kot pri *mĭlin* in *mālin*; oblika *tisoč* najbrž ni nastala po novi metatoniji iz *tisōč*. Tudi Ramovš (glej KZ, 179, in Vondrák, VSG I², 269) si je to včasih drugače razlagal.

Pri glagolu je nekoliko nejasno razpravljanje o imperfektivnih in perfektivnih glagolih pri imperativu. Ne vem, zakaj je vpleten tu Cankarjev stavek *Ne pridi več domov!*. Najbrž je tu mišljeno pravilo, da se v prohibitivu uporabljajo imperfektivne oblike (perf. le, če imperf. nima ali če ima ta drugačen pomen; glej Breznik, RAZU I /1943/, 159—175). Toda v živem jeziku se rabi v zanikanem imperativu, če je poudarjena enkratnost prepovedi, tudi perfektivni glagol. Ali se to razvija šele sedaj ali pa je že staro, je težko reči. Starejši teksti nam ne povedo mnogo, ker imajo moralizujoč ton, ki že itak zahteva imperf. glagole.

Omenjena je tudi možnost klasifikacije glagola s slovenskega stališča. Razdeljen je po sedanjiški osnovi, a le na opisni način (nič historično); toda pri tem je preveč upoštevana infinitivna osnova, da pa pri vsem tem ne bi nastalo preveč vrst, je ogromno glagolov postavljenih med iregularne: vsi po Miklošičevi razdelitvi iregularni, atematični, kontrahirani tipa *bati* in sledeči Miklošičevi razredi: I 4, 5, 6; V 2, 3, 4 in pri III 1 v prez. kontrahirani. Zaradi tolikoga števila iregularnih glagolov je postala razdelitev nepregledna. Razumljivo je, da v nadaljnjem glagol ni obravnavan po tej razdelitvi že zaradi njenega opisnega značaja.

Kaj je v Morf. (131) mišljeno o končnici 2. os. sg. pres., ni prav jasno. Videti je, kot da je smatrana končnica *-ši* za prvotno. Vendar najbrž slovenski *-š* (enako v drugih slovanskih jez.) ni nastal iz *-ši* po neki redukciji *i*-ja, ki bi

nastala zaradi simetrije v številu zlogov s 1. in 3. os. sg. (Jagić, JA VII, 66), ali zaradi kake drugačne analogije (če je v 3. os. *-tš*, ne more biti *-šš* analog. po njem), ampak je naravnost iz *-ši*. Stesl. oblike na *-ši* pa imajo *-i* ali iz prvotne končnice *-ei* ali najverjetneje po medialni *-saš*; začetki enakih tvorbo, ki drugod niso prodrle, so bili lahko tudi v drugih slovanskih jez., prim. *poftediši* v Briž. spom. III 50.

Problematična je tudi konč. 3. os. sg. pres. V Morf. (131) je rečeno, da je razen v rus. (zdaj razen atem. ostankov otrdelo) in star. polj. (pri atem. *ješć*) povsod drugod končnica *-tš*. Toda za sle. ne moremo trditi, kakšno končnico je imela (prav tako za češč. in shr.). Stesl. končnico *-tš* je težko razlagati kot v Morf. glasoslovno po otrditvi iz *-tš* in to podpirati s tem, da se v stesl. spomenikih včasih odvisno od okolice menjavata *š* in *ž*, kajti vidimo, da zlasti spomeniki, ki najbolj dosledno pišejo *-tš* (npr. Zografski ev., kjer je *-tš* čitljivo zapisano samo enkrat: *ectš*), tudi najbolj dosledno ločijo med starim *š* in *ž*. Ker tudi razlaga, da je nastala po pronominalnem *tš*, ni verjetna, mora biti končnica *-tš* iz kakega drugega ide. končaja.

Pri 1. os. sg. pres., ko so naštet primeri s staro končnico *-o*, ni nič omenjena rožanska oblika *mō* < *mogo* ali nadiška *želičjon* < *želejo* + *m* (HG VII, 57); v tekstih pa *hozho* piše tudi še Kastelic (prim. Oblak, LMS 1887, 279; Zavadlal, 32, in Rupel, SR II, 123).

Za končnico *-ši* (v 2. os. sg.), kadar je v vprašalnici (rezijansko: *v'iši kōj?*, glej Baudouin, Mat., št. 407, 415), je verjetna razlaga iz *-š* + *li*, kot razlagajo tudi enake staročeške primere (glej Gebauer, Hist. mluv. III 2, str. 11–12). Toda tolminski *-ši* ne vem, če se govori le v vprašanjih; Zakrajšek (SG IX, 341), ki o njem poroča, pravi, da je našel dva taka primera, in sicer v nar. pesmih: »Na cesto pejd, na zviezde glej, boš bid'la v soje kraje; kadar domov prideši, za dušo mojo moli,« in »Ti si pa Tmine, ne smeši h moj Mine«. Če so primeri znani le iz takih zvez, jih iz *-š* + *li* težko razlagamo; ker je njih nastanek tudi pod vplivom *si* < *jesi* malo verjeten, so morda nastali po redukciji *t* iz *prideš-ti*, *smeš-ti*. Sicer tudi taka razlaga ni prav verjetna, a upoštevati je treba, da sta primera v pesmi.

Ponekod ima oblika *oč* dolg akcent, kar iz *hot'č* ne bi pričakovali; vendar je podaljšanje nastopilo lahko v vprašalnih stavkih, ali pa je akcent lahko po oblikah *hočmo*, *hočte* itd. z zgodaj pritaknjenimi osebnimi obrazili na osnovo *hoč*.* Da bi bila oblika z dolгим akcentom iz **hoči* (z dalj časa ohranjenim *-i*) ali po redukciji iz *hočeš*, je manj verjetno. K Ramovševemu gradivu v ČJKZ II, 128, bi dodal, da je oblika *nezh* znana že iz Trub. Kat. 1551, 129.

Pri dvojini bi bilo dobro vsaj približno označiti, da se je popolnoma izgubila na skrajnem jugzah. delu našega ozemlja, ali pa da je pluralna glagolska konstrukcija za fem. bolj prodrla kot za masc., kar je sicer razumljivo, ker imamo enak pojav tudi pri substantivih. Zanimivo je tudi, da pluralizacija celo v različnih osebah ni enako razširjena, čeprav razlike niso velike.

Končnica *-ma* v 1. os. du. (Morf., 135) je omenjena za Štajersko in Prekmurje, navedenih je tudi nekaj starih piscev — izven omenjenega ozemlja Pohlin — a oblike na *-ma* uporabljajo tudi v Benečiji (zlasti nadiški dial.) pa tudi ponekod na Kranjskem (deloma Ljubljana, Škofja Loka, Ribnica, Žužem-bek — glej Tesnière, Duel, 390 sl.), pač pa v Prekmurju končnice *-ma* ni.

* Z roko na robu dodano: »glej še Skrabca, podobna razlaga, Cv. IX, 9 b«.

Pri 3. os. pl. je razložena konč. *-jo* po tipu *delajo* ipd. Po tej razlagi bi se na osnovo iz ostalih oseb pritikal končnica *-jo*. Toda v starih tekstih je toliko primerov tipa *prideo*, *najdeo* itd., da jih ne moremo razlagati kot napake. Nerazumljivo pa se mi zdi, zakaj bi stari pisci tukaj pisali brez *j*, če bi ga govorili. Ta stvar v Morf. ni razložena.

Prehod glagolov *bodem* in *gredem* med atematične je razložen enako kot pri Oblaku (LMS 1890, 219—222) preko 3. os. pl. *bodo*, *gredo*, v kateri se je po *vedo*, *dado* smatralo za osnovo *bo-*, *gre-*. Toda na osnovo *bo-* in *gre-* bi se zaradi razmerja *bodo* : *dado* lahko pritikale samo atematične končnice (*-sta*, *-ste*; *-s* od korena), imamo pa pri Trubarju večinoma *bota*, *bote*. Tega, zakaj tu najprej nastopa končnica *-te*, ne pa *-ste* (Trub. piše *daſte* in včasih celo *ſhivifte* ipd.), kar bi z vso upravičenostjo pričakovali, ni razložil ne Oblak in ne Ramovš. Za to, da bi se na osnovo, ki je bila občutena kot osnova atemat. glagola, pritikal tematična končnica, ni nobenega razloga, zlasti ne pri *bom*, kjer *-o-* ni mogel biti občuten za sedanjiško pripono. Če se ta stvar ne razloži, potem je treba sprejeti Murkovo razlago (JA XIV, 103 sl.; LMS 1981, 38), da so oblike nastale po redukciji *-e-* : *bodete* > *bodte* > *bote*. Vendar Murkova (ali tudi podobna Miklošičeva, VG III², 160) razlaga z redukcijo ni verjetna; ker med *bom* in *bodem* ni bilo sintaktičnega razločka (glej Murko, LMS 1891, 39—41; 1892, 67—70), oblika *bom* ni mogla nastati v enklitični rabi (tam so pogosto razvite nove oblike — LMS 1891, 41—42). Še manj možnosti za redukcijo bi bilo pri *gredem*. Mislim, da je pravilna Oblakova razlaga o naslonitvi na atematične glagole. Dodal bi to, da se je naslonitev pri *bodem* in *gredem* izvršila lahko predvsem zato, ker ne delata infinitiva in perifrast. part. iz iste osnove in sta zato bila z ostalimi glagoli I 1 (kamor je spadal pres.) manj povezana. Oblika *bote* pa bi razložil tako: Ker so bile ob prehajanju v atemat. fleksijo v govoru rabljene istočasno še obojne oblike: *bodem* in *bom*, *bodeš* in *boš*, je jezik občutil, da je pri krajših izpuščen *-de-* in tako je k *bodete* napravil *bote*. Če je atematična sprega prej prodrla v ostale osebe kot v 2. pl. in du., je lahko *bote* starejše od *boste*; a verjetneje je, da je istočasno kot *bom* itd. nastopilo *boste*, ki ga je začel po zgoraj opisanem razmerju *bodem* : *bom* nastali *bote* izpodrivati, a ko je oblika *bodete* začela izumirati, se je sprega spet močneje naslonila na atemat. glagole in dobili smo *boste*. To razlago bi potrjevala Trub. oblika *greſte*; ker on oblike *gredete* ni več poznal, tudi ni uporabljal oblike *grete*.

Pri razlagi pomož. glagola je rečeno, da je *si* v vzhod. dial. postalo po vzorcu *bo-* in *gre-* nekakšna fleksijska osnova. Toda tu ni nikakega vzorca pri *bo-* in *gre-*, ampak je enostavno dodan *-š* po vseh ostalih glagolih (le v ortotonirani poziciji — glej Vratuša, SJ II, 227); to se pravi, da imamo tu podoben primer, kot pri stosl. *xoſtiſi*. Nato prodre *-i-* še v 1. os. Tu bi bilo zanimivo tudi omeniti, da se celo k pritrdilnici *da* pritikajo osebne končnice: *dam* (*dan*), *daš*, *da*, v Babnem polju. Inovacija ima verjetno izvor na Hrvaškem (prim. Majnarić, JF III, 35 sl.), a je zajela še obrobne slovenske kraje.

Ko je omenjeno (Morf., 139), da je *raſtem* prešlo v *raſem*, bi bilo treba povedati, da je lahko v drugih dialektih, tam, kjer imajo v participu *l < tl*, *t* prišel celo v particip (*raſtu raſtla*; podobni primeri, vsaj za masc., so tudi v shr., prim. Belić, Ist. jez. shr. II, 2, str. 14).

Omenil bi le še to, da bi bilo dobro spregovoriti o dial. močno razširjenem tipu *kupavati* (na *-avati*; primerov je znatno več, kot jih ima Plet.), ki ga tudi

novejši pisatelji precej uporabljajo (skoro pri vseh se najdejo primeri, ki jih v SP ni — največ jih ima pač Mrak). Navedel bi še imperativ *pojdite* (že zato, ker se Murko pri razlagi *bom* opira tudi na redukcijo v tej besedi); v *pojte* (na vzh. nepref. *ite*) se je skrčil zaradi inf. *pojti* (oz. *iti*). Skrčene oblike najdemo že pri Dalmatinu, vendar so v XVI. stol. še redke (prim. Škrabec, JS I, 413; Oblak, LMS 1891, 84 sl.). Pri imperfektu bi bilo dobro povedati, da je pri nekontrahiranih primerih v Briž. spom. *ê* korenski element, ter razložiti, zakaj rezijanski na videz kontrahirani primeri ne izkazujejo dolgega *ê* (glej Ramovš, ČJKZ IV, 117 sl.). V part. pres. akt. je ogromno analogij, v Morf. izmed pogostnejših ni omenjen tip *živeječ*.

Zelo problematičen je še vedno infinitiv. Geografska razporeditev dolgega in kratkega infinitiva, kakor jo poznamo danes, včasih ni veljala. Vidimo, da kratki infinitiv prodira. Trubar piše večinoma dolgega, danes ima dolenjščina dolgega le še pri *pěti*. Šele po natančnih raziskavah bo morda mogoče približno določiti razvojno pot slovanskega infinitiva in slovenščina bo pri tem nedvomno važen vir.*

* To je po vsej verjetnosti prvo Riglerjevo za tisk pripravljeno delo, neobjavljeno morda zaradi politike objavljanja pri tedanjem uredništvu Slavistične revije. Za tisk je to delo pripravil J. Toporišič. Načeloma je pustil vse, kakor je postavil takrat čisto mladi učenec F. Ramovša in vsega dotlejšnjega slovenističnega jezikoslovja (kakor nam kaže navajana literatura razprave). Vendar: Na nekaterih mestih so skrajšave razvezane (*sle.* = slovenski, *sla.* = slovanski, *hist.* = historični, *fem.* = feminina), Morf. je Morfologija. Modernizirana je pisava *n. pr.* v *npr.*, beseda *zapad* zamenjana z *zahod*, *mrus.* pa z *ukrajinsko*; primeri v cirilici so prečrkovani v latinico; navajani primeri so dosledno vsi postavljeni ležeče. Nekateri zaimki so zamenjani s konkretizirnim izrazom (npr. *te* razlage — *Ramovševe* r.). Ponekod je poravnana vezljivost (*nekateri primeri* — *nekaterih primerov*) ali zložena oblika izpolnjena (*so vršile* — *so se vršile*). Tudi ozvezdičenje je J. T.: kaj je zvezdicam pripisano, je razvidno iz ustreznega besedila pri zvezdici.

SUMMARY

The level of the Slovene language best described by Ramovš's predecessors was morphology (V. Oblak, F. Miklosich, S. Skrabec, M. Valjavec, K. Štekelj, M. Murko, J. Tominšek, R. Nahtigal; among non-Slovene authors, L. Tesnière should be mentioned). Nevertheless, Ramovš's *Morfologija slovenskega jezika* (published in the year of his death: 1952) was a less successful book than his two volumes of the *Historična gramatika*, because he failed to impenetrate the collected material (the vastness of which he had himself augmented by some of his articles) with his synthesizing spirit so as to create a highly finished picture of the Slovene morphology taking into consideration the entire body of historical and dialectal data and the three dimensions of time, place, and language varieties. The book was prepared for publication by a group of Ramovš's students using their notes of his lectures through a two-year course; thus, a few obvious errors crept in. Ramovš, fatally ill, skimmed the manuscript rather than scrutinized and judged it by the ambition of a meticulous scientist.

The book failed to put to use all the data contained in the relevant literature; now and then the author failed to decide on the optimal existing explanation. There remained many things which a fastidious linguistic mind would wish to see limned in a different way, not only on the ground of opinions already recorded, but also on the ground of his own material collected from dialects and literary works in the standard Slovene language (more attention should also be given to phenomena penetrating Slovene from the adjacent non-Slovene (Croatian) areas).

Nomina: reduction of word-final *-e* in masculinized neuter nouns; outspread of the genitival ending *-û* (*mostû*) consequent upon the functional hardening of the once soft consonants; the explanation of the word *zdomi*; *ê* as the locative ending regardless of the "softness" of the preceding consonants; accentual vocative (in Ribnica); spreading of the thematic vowel *a* to the stems with a different vowel, the vestiges of the reduced thematic vowel (*Lyftma*, *materma*), and the spreading of the thematic vowel *o* (tentatively explained by *â*); disappearing of the thematic syllable *-ov-* from the singular of original *u*-stems; accentual independence (identical with the singular) of the dual forms vs. the plural ones, despite occasional exceptions (*ókna* — *ókna*, *létî*); reflexes of fusions into *e*-vowels (non-*ê*-vowels: *vodé*, *gospé*); influence of nominal and pronominal stems; nominative plural ending of *a*-stems (*solzí*); *-éx* in the locative plural; *prsa* and the like; *besedom* and the like in the dative singular of non-*o*-stems; dialectal *mislijo*; contamination of locative *-ax* with *-ix* and *-ex* (Ribnica: *sozjáix*); peculiar stress-pattern of *miš*; *kri* < *kriji*; variants *cerkev* — *cerkva*; *-es-* and *-et-* increments spreading to other nominal stems; *ača* perhaps a *-jo*-stem after all; *dnem* on the analogy of *stricem*; vestiges of *o*-vocalism in the instrumental singular of personal pronouns (**tob-*, **sob-*) and the vocalism of the demonstrative pronoun; analogy or regular developments (*komó* < *komu*); animateness of the possessive genitive (*njih*); thematic vowel in the adjectival declension (*ê* or *e*); analogical consonantal alternations in the comparatives in *-ši* (*krajši*); vowel alternations in the definite form.

Verbs: the use of perfectives in prohibitions (*Ne pridi več domov!*); advantages of verb classification on the basis of the infinitive stem rather than the present stem; desinential *-s* and *-tv* (not < *-tv*) for the second and third person singular, respectively; *prideši* < *prideš ti*; areas where *-ma* is used (in the dual) for the first person; remnants of *-o* in the first person singular; hiatus in the third person plural (*najdeo*); spread of stems without a thematic vowel (*bom*, *grem*); dialectal features and archaisms (*kupaval*, *živeječ*); *pojti*; obscurity as regards the development of the short infinitive in Slavic and Slovene.

Tonicity is observed throughout the text, especially in cases where mere phonology stops being informative.